

Ի ՆՊԱՍՏ ՀԻՄՆԵԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇԱՆՈՅԻ

ՉԵՌԱՅ ՏԵՅՐԱԿ

ՀԱՅ ԳԵՂՋՈՒԿ ՀԱՄԵՐԳԻ

ՈՐ

Ղեկավարութեամբ

ԿՈՐԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

Ե Ի

Սիրայօժար մամուլացութեամբ իր 300 երկսերունդ

երգիչներու

Կիւսակի, Մարտ 20/2 Ապրիլ 1911, կիւ օրէ եւս

ՃՇԴԱԳՈՅՆ ժամը 2 (ը. ե.)

ԲԵՐԱ ԻՒՆԻՈՆ ՏՐԱՆՍԷԶԻ ՄԱՐԶ

Խմբագրեց՝ համալսօս ներածութեամբ

ԿՈՐԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

Կ. Պոլիս

Ն.ՏՊ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

32

Հովհաննէս Զեմարալի

Ի ՆՊԱՍՏ ՀԻՄՆԵԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱՆՈՅԻ

ՉԵՌԱՅ ՏԵՏՐԱԿ

ՀԱՅ ԳԵՂՋՈՒԿ ՀԱՄԵՐԳԻ

ՈՐ

Գ. Եկազարուքեամբ

ԿՈՄԻՏԵԱՍ Վ.Ա.Ր.Դ.Ա.ՊԵՏԻ

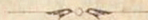
Ե Ի

Սիրայոծար մասնակցութեամբ իր 300 երկսուն
երգիչներու

Կիրակի, Մարտ 20/2 Ապրիլ 1911, կես օրէ ետք
ՃՇԴԱԴՈՅՆ Ժամը 2 (ը. ե.)

ԲԵՐԱ ԻՒՆԻՈՆ ՖՐԱՆՍԷՋԻ ՄՐԱԶ

Խմբագրեց՝ համառօտ ներածութեամբ

ԿՈՄԻՏԵԱՍ Վ.Ա.Ր.Դ.Ա.ՊԵՏԻ

Կ. Պոլիս

Արտասպեկն արգիլեալ է

Կոմիտաս Վարդապետի ստորագրութիւնը չը կրող
օրինակներն անվաւեր են:

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Հայ գեղջուկը քնազդաբար բաժնած է իր երգական երաժշտութիւնը երեք տեսակի՝

Ա. Բառ ասել,

Բ. Խաղ ասել եւ

Գ. Խաղ կանչել:

Ա. **Բառ ասել** կը նշանկէ բառ առ բառ ասել՝ հասիկ հասիկ հնչել՝ եղանակաւոր պատմել. համազօր հնոց *վիպ ասել* իմաստին: Յիրաւի, այս կարգի երաժշտական գրականութեան նիւթն է, բացառապէս, հին եւ նոր ժողովրդական անգիւր վիպասանութիւնը: Որովհետեւ վէպերը կը պատմուին գեղջուկի հանգստեան օրերուն՝ ձմեռուան երկար գիշերներուն եւ խրճիթներու մէջ հստաձ, ուստի *նշատանց* եւս կասեն: *Նշատանց* վէպերը *բառ ասելու* պահուն ունկնդիրներն, առ հասարակ, բոլորովին խորհրդաւոր լուսիւն կը պահեն, ջերմեանդ հաւաքացեալի տեսք կ'առնեն եւ ակնապիշ կ'ունկնդրեն գեղջուկ գոտանի հնչիւն բերանով խօսող անցեալն ու ներկան:

Այս ձեւը կը պարունակէ հայ գեղջուկ երաժշտութեան տարերքը՝ բառերի հնչական ելեւէջը՝ *հիմնա-*

ձայն, շօշ եւ թուր, եւ արդաշարութեան հիմունքներ՝ վանկերի սմանակը՝ սուղ եւ երկար։ Բառ ասերու ելեւէջն անկայուն է, իսկ սմանակը՝ հաստատուն։

Բ. Խաղ ասել կը նշանակէ՝ խաղաւոր, ռնաւոր, նոխ ասել՝ երգել. *թառ ասերու* եղանակաւորումն է։ Այս սնով կ'երգուին գրեթէ բոլոր տեսակ գեղջուկ երգերը եւ մենեղի բնոյթ չունեցող վիպերգերը։ *Խաղ ասերու* ձայնաւարն ու արդաշարութիւնը նարուս է։

Գ. Խաղ կանչել կը նշանակէ՝ խաղաւոր, ռնաւոր, նոխ կանչել՝ բարձրաձայն ու զարդարուն գեղգեղելով երգել։ *Խաղ կանչելը* խաղ ասերուն բնորոշական ձեւն է։ Այս սնով կ'երգուին, բայց մեծի մասին, մենեղները, որոց ձայնելեւէջներն առ աւել բնորոշակ սահման ու պայտներ ունին, որպէս դիւցազներգութիւնները, վիպերգութիւնները, անտէնիները, ողբերը եւայլն։

Հայ եղանակներն ունին նոխ, ինքնատիպ տոհմումներ եւ շեշտաւորումներ, որոնք, չափածոյ լինելով հանդերձ, ազատ ու անկախ են, հակառակ արեւմտեան երաժշտութեան, ուր յանգն ու շեշտ փոխադարձաբար կաշիւանդուած են։ Հայկական երաժշտական յանգն ու շեշտ միասին կը կենդանացնեն մի սղակախ ձայնական տեսարան, ուր առաջինը կը գծադրէ հոգու ու արտի յուզումներու տեսողութիւնները՝ համապատասխան յանգաւոր տոհմումներով. իսկ երկրորդը կը նկարէ՝ թափն ու եղանակը՝ բազմատեսակ ու պերն ձայնեւանգներով։

Հայ գեղջուկ երգերն ունին այսպիսի շեմք.

ա. Բուն երգ, որ կրկնակ չունի.

բ. Բուն երգ էւ կրկնակ՝ փոխ առ փոխ երգելի.

*գ. Բուն երգ էւ կրկնակ՝ տղ առ տղ ու փոխ
առ փոխ երգելի էւ*

*դ. Երկու զանազան երգեր, որոնք հարց ու
պատասխան են, կամ որ է ներքին հանգամանքով
են կապուած, առաջին, երկրորդ էւ երրորդ ձևերով
փոխադարձաբար հիշատակով երգելի:*

Բուն երգը կ'ընդգրկէ եղանակի վիպականը,
իսկ կրկնակը՝ բնարականը, որ գեղջուկ երաժշտու-
թեան ոգին է. ուսի բուն երգի եղանակն անոն է,
անպանդն ու պարզ է՝ նման խօսելուն. իսկ կրկնա-
կինը՝ ռոստոք, զարդարուն էւ շարժուն:

Բուն երգի բանաստեղծութիւնը համեմուած է
պատկերաւոր համեմատութիւններով. իսկ կրկնակինը՝
գոյնգոյն բացազանչութիւններով կամ կարն ու կըս-
րուկ նկարագրութիւններով: Առաջինը կը բացատրէ
միտք, երկրորդը կը քարզմանէ զգացումները:

Գեղջուկը բնութեան հարազատ զուական է. ուս-
տի հաշակել է բնութիւնը բովանդակ հոգեով ու սր-
տով: Իր երգերու մէջ բնութիւնը կը խօսէ. որովհետեւ
բնութիւնն է նախ իր մէջ խօսած: Իր սրտի մէջ բը-
նութեան ծովը կը յուզուի, վասն զի ինքն իսկ բընու-
թեան ալիքներու վերայ կը դեգերէ: Իր երգերն իր
կեանքն են, զի իր ամբողջ կեանքը իր երգերու մէջն

է ներճնչած: Վերջապէս, գեղջուկ երգերը տեսակ տեսակ ասուն հայելիներ են, որոնք զաւս զաւս, իրենց ծնունդ առած վայրերուն դիրքը, կլիման, բնութիւնը եւ կեանքը կանդրադարձնեն:

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

1911, Մարտ 20/2 Ապրիլ, Կ. ՊՕԼԻՍ

ԾԱՆՈԹ.— Կոմիտաս Վարդապետ նախ պիտի է համառօտակի վերածի մեն մի երգի կազմութիւնը՝ բանաստեղծութիւնը, եղանակը եւ դաշնաւորումը եւ ապա երգուելու են:

Տեսրակիս երգերու մեծ մասն անուած է Կոմիտաս Վարդապետի եւ Մանուկ Աբեղեանի խմբագրած ժողովրդական “Հազար ու մի խաղ”, երգարաններու Ա. եւ Բ. յիսնեակներէն: (Տպարան Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի, 1904 եւ 1905):

ԻՌԱՍՆ Ա.

1.

ԿԱԼԵՐԳ

Հօ՛, ոօ՛լ, օ՛, լօ՛, լօ՛, լօ՛, լօ՛:

Ա՛րի, ա՛րի, քե՛ մատաղ.

Հօ՛, ե՛զը, ջա՛ն,

Հօ՛, ոօ՛ւել, հօ՛,

Հօ՛, ոօ՛ւել, հօ՛:

Հա՛, կա՛լ արա, մա՛ն արա.

Հօ՛, ե՛զը, ջա՛ն,

Հօ՛, ոօ՛ւել, հօ՛,

Հօ՛, ոօ՛ւել, հօ՛:

Հա՛, կալը դարման արա.

Հօ՛, ե՛զը, ջա՛ն,

Հօ՛, ոօ՛ւել, հօ՛,

Հօ՛, ոօ՛ւել, հօ՛:

Յորենն ինձ, դարմանը քեզ.

Հօ՛, ե՛զը, ջա՛ն,

Հօ՛, ոօ՛ւել, հօ՛,

Հօ՛, ոօ՛ւել, հօ՛:

Հաշանը դարման արա ,

Հաշանը դարման արա .

Պռէ՛րէ, հօ՛ւմ, պռէ՛,

Պռէ՛րէ, հօ՛ւմ, պռէ՛,

Պռէ՛րէ, ջա՛ն:

ՍԱՅԼԵՐԳ ՂԱԶԱԽ ԳԱԻԱՌԻ

Հօ՛ւ արա , գո՛մէշ , ջա՛ն ,

Հօ՛ւ արա , գո՛մէշ , ջա՛ն ,

Հօ՛ւ արա , գո՛մէշ , ջա՛ն , հօ՛ .

Հօ՛ւ ել , հօ՛ւ ել , հօ՛ւ ել , հօ՛ւ ել ,

Հօ՛ , ջա՛ն , հօ՛ :

Թօ՛ւ արա , գո՛մէշ , ջա՛ն ,

Թօ՛ւ արա , գո՛մէշ , ջա՛ն ,

Թօ՛ւ արա , գո՛մէշ , ջա՛ն , հօ՛ .

Հօ՛ւ ել , հօ՛ւ ել , հօ՛ւ ել , հօ՛ւ ել ,

Հօ՛ , ջա՛ն , հօ՛ :

ՍԱՅԼԵՐԳ ՎԱՅՈՑ ԶՈՐԻ

Հօ՛ւ արա , Է՛ղօ՛ ,

Զա՛ն, ա՛ղբեր, ջա՛ն, հօ՛ ,

Թօ՛ւ արա , Է՛ղօ՛ ,

Զա՛ն, ա՛ղբեր,

Դե՛, սի՛րուն, Է՛լ, Է՛լ, Է՛լ, Է՛լ,

Դե՛, ծի՛րան, Է՛լ, Է՛լ, Է՛լ, Է՛լ,

Դե՛, տն՛կան, Է՛լ, Է՛լ, Է՛լ, Է՛լ, հօ՛ :

Հօ՛ւ արա ակը ,

Զա՛ն, ա՛ղբեր, ջա՛ն, հօ՛ ,

Թօ՛ւ արա ակը ,

Զա՛ն, ա՛ղբեր.

Դե՛, սի՛րուն, Է՛լ, Է՛լ, Է՛լ, Է՛լ,

Դե՛, ծի՛րան, Է՛լ, Է՛լ, Է՛լ, Է՛լ,

Դե՛, տն՛կան, Է՛լ, Է՛լ, Է՛լ, Է՛լ, հօ՛ :

2. Ա.

ՊԱՐԵՐԳ.

Հօյ, նա՛զան իմ, նա՛զան իմ,
Ջան, նա՛զան իմ, նա՛զան իմ,
 Նա՛զան, դու բարով եկար,
 Վանաչ սարերով եկար,
 Խոր խոր ձորերով եկար:
Գարնան սիրուն ծաղիկ ես ,
 Հօյ, նա՛զան իմ, նա՛զան իմ ,
Ինձ համար սիրունիկ ես .
 Ջան, նա՛զան իմ, նա՛զան իմ,
Գրչխի վերով պրտիտ տուր ,
 Հօյ, նա՛զան իմ, նա՛զան իմ,
Նախշուն թե թիթեռնիկ ես :
 Ջան, նա՛զան իմ, նա՛զան իմ:
 Ճամբան տըէք՝ առաջ գամ ,
Սիրած եարիս բարեւ տամ .
Ուխտ եմ արել , որ առնեմ ,
Թող տեսնի աշխարհ ալամ :
 Սա՛րեր , ձո՛րեր , յետ կայէ՛ք ,
Իմ եարի ճամբէն բացէ՛ք .
Ետք եարի հետ խօսելիս ,
Սկսե՛ք արէք , խոսե՛ք :

2. Բ.

ՊԱՐԵՐԳ

Փափուրի, ջան,
Մըսայ պըլպուլի բաղը,
Փափուրի, ջան,
Նըգեցի անու՛ճ տաղը:

Լուսնակը չող ա գցել,
Իմ հարը քող ա գցել: .
Փափուրի, եւայլն:

Բարակ քամին տալիս ա,
Ալ քողը դող ա գցել:
Փափուրի, եւայլն,

Ծամեր ունիս ծիրանի,
Քամին տայ թիւ թիւ անի.
Սիրուն աչերըդ հա՛րօ,
Խելք ու միտքս կը տանի:
Փափուրի, եւայլն:

3.

ՄՈԿԱՑ ՄԻՐԶԱ

ԴԻԴՑԱԶՆԵՐԳ

Օրն էր ուրբաթ ,
Լուս ի չարաթ ,
Գեաշտ էրիր ենք Մալաքեաւէն .
Թըղթիկ մ'եկաւ Զըզիրու քաղքէն ,
Առին , բերին Մալաքեաւէն ,
Տուին ի ձեռ Մոկաց Միրզէն ,
Հազար ափսոս Մոկաց Միրզեն:
Առեց , կարգաց քաղցրիկ լեզուէն ,
Էրաւ մաղղէն ,
Շըլեց աչքեր , կախեց չանէն ,
Քաղուաւ գոյն կամիր երեսէն :

Հազար ափսոս Մոկաց Միրզեն:
Կանչեց , ասաց իւր մըշակին , —
Դու՛ս քաշի բող - բեղաւին ,
Վըրայ դըրէք թամբը սողափին ,
Սաֆար կերթամ չուր Զըզիրէն :
Հազար ափսոս Մոկաց Միրզեն: Եւայլն

4. Ա.

ՀԱՐՍՆԵՐԳ

Առաւօտուն բարի լուս ,
Աստուած պահի ամենուս ,
Թող դուս գայ թըշնամու լուս ,
 Լո՛րիկ, լո՛րիկ, լո՛րիկ, լո՛րիկ.
Թող դուս գայ թըշնամու լուս ,
 Լո՛րիկ, լո՛րիւմ, լո՛րիկ, սի՛րուն լո՛րիկ,
 Լո՛րիկ, լո՛րիկ, լո՛ր իմ, լու՛ս լո՛րիկ:
Հազար երնէկ էն աւուր՝
Տաւուլ դուրնա չալեցուցին ,
Կանաչ կարմիր հալեցուցին ,
Տարան ժամը կայնեցուցին ,
Աւետարան կարդացուցին ,
Ձեռք ձեռին տըլեցուցին ,
 Տու՛յ, տու՛յ, տու՛յ, տու՛յ
 Լո՛րիւմ, լո՛րիկ, սի՛րուն լո՛րիկ,
 Լո՛րիկ, լո՛րիկ, լո՛ր իմ, լու՛ս լո՛րիկ:
Առաւօտ բարի լուսուն ,
Քո հալան հարիւր յիսուն ,
Համբ՛ի, զն՛ի վըր քուրսուն :

4. Բ.

ՊԱՐԵՐԳ

Արեւը կայնէ կէս օր ,

Դէ՛, քէ՛լէ, դէ՛, քէ՛լէ, Եա՛րօ, ջա՛ն.

Իմ հարը կուգայ էս օր .

Դէ՛, քէ՛լէ, դէ՛, քէ՛լէ, Եա՛րօ, ջա՛ն.

Իմ հարի դալած ճամբէն ,

Դէ՛, քէ՛լէ, դէ՛, քէ՛լէ, Եա՛րօ, ջա՛ն,

Կը ցանկամ կարմիր մասոր :

Դէ՛, քէ՛լէ, դէ՛, քէ՛լէ, Եա՛րօ, ջա՛ն:

5. Ա.

ԾԱՂՐԵՐԳ ԱՂՔԱՏՈՒԹԵԱՆ

ԿԱԹ ԿԹԵԼՈՒ ԵՐԳ.

Հինգ էժ ունիմ ուր էժերով ,

Իլիլի, սիլիլի.

Կաթ կը կըթեմ պըղընճներով ,

Իլիլի, սիլիլի.

Սեր կը չափեմ կաղի չափով ,

Իլիլի, սիլիլի.

Եղ կը հանեմ լըւի տըկով :

Իլիլի, սիլիլի:

5. Բ.

ՊԱՐԵՐԳ ԹԸՌՆՈՑԻ

Զա՛ր՝ զը՛նգը, զա՛ր՝ զը՛նգը, թո՛ղ զընգա-
Պարենի գիշեր լուսնկայ:

Էս գիշեր՝ լուսնակ գիշեր,
Զա՛ր՝ զը՛նգը, զա՛ր՝ զը՛նգը, թո՛ղ զընգա-

Զիւնն եկեր՝ գետին հաշխեր:
Պարենի գիշեր լուսնկայ:

Էլի պարը բոլորաւ,
Եարըս միջին մոլորաւ:

6.

ԱՐՐՐ ԵՒ ՏԱՏՐԱԿ

(ՍՇՈՒՆ ԵՒ ԴԱՐՈՒՆ)

Երբն ասաց տատրակ հաւքուն .
Կնչի՞ կուլասս կուլց կուլց արիւն ,
Վժայ լըցուի բարակ առուն) :

Տատրակն ասաց արօր հաւքուն ,
«Գընաց դարուն , եկաւ աշուն ,
Կըտրաւ ջըրիկ աղբիւրներուն ,
Կըտրաւ խոտիկ ծաղիկներուն ,
Կըտրաւ ձէնիկ կաքաւներուն .
Էնքան պիտի լամ երերուն ,
Արիւն կաթէ խմ աչքերուն , —
Ես ի՞նչ անեմ խմ ձագերուն» :

Ասաց . «Դու մի՛ լա էս աշուն ,
Չէ՞ վաղ կուգայ բարի դարուն ,
Լոյս կը բացուի վեր աշխարհուն ,
Դուռ կը բացուի խեղճիկներուն .
Ես քեզ կարնեմ խմ թեքերուն ,
Թըռնեմ բանձրիկ վեր ծառերուն ,
Տանեմ , հանեմ վեր արքերուն ,

Բուն կը զընեմ մէջ քարերուն ,
Տուն կը շինեմ մէջ գաղերուն ,
Երթիկ բանամ դէմ հով քամուն ,
Թոնիր թաղեմ մէջ այրերուն ,
Ծուխ կը հանեմ հետ ամպերուն ,—
Մեր ցաւ կը տանք հարաւ քամուն» :
Գընաց աշուն , եկաւ գարուն ,
Կաթէր ջրիկ աղբիւրներուն ,
Երթար լըցուէր բարակ սառուն .
Աղբրանց - արիւն մէջ քարերուն ,
Փունջ մանուշակ մէջ ձորերուն .
Կանաչ կարմիր գոյն գոյն ծաղիլունք ,
Դաշտերն ամեն էրունք , թըռչունք .
Զէնիկ կուգայ գառնիկ , մարուն ,—
Մեր ապրելիք վեր Աստուծուն :

7. Ա.

ԾԱՆՐ ՊԱՐ

Աղագեազ սարն ամպել ա :

Վա՛յ, լե՛, լե՛, լե՛, լե՛, լե՛, լե՛, լե՛ :

Աղբէր իր ձին թամբել ա :

Իմ մայրիկ ջան, իմ մայրիկ ջան :

Աղբէր իր ձին թամբել ա ,

Եարոջ գլունէն անցել ա :

Եարոջ գլունէն անցել ա ,

Ելե գաշտը՝ խաղցել ա :

Ելե գաշտը խաղցել ա ,

Սնձրե եկե՝ թըրջել ա :

Սնձրե եկե՝ թըրջել ա ,

Սրե գարկե՝ չորցել ա :

Սրե գարկե՝ չորցել ա ,

Քան կարմիր վարդ բացել ա :

7. Բ.

ՈՒՍ ՊԱՐ

Մեր զբոսանք խընկի ծառ ,
Գիւլունմ ջան,

Ձեր զբոսանք խընկի ծառ .
Գիւլունմ ջան.

Խընկենին ա բերեկ բար ,
Գիւլունմ ջան.

Իմ խորոտիկ , պըզտիկ հար :
Գիւլունմ ջան,

Մեր զբոսանք խընկի ծառ ,
Նախշուն բըլբուլ վըրէն թառ .
Երթար ու դար , չորոր տար ,
Սիրուն հարին օրօր տար :

7. Գ.

ԹԵՒ ՊԱՐ

Շորորա, Անուե, ջան, շորորա:

Անուեի շորորով ես կորայ:

Վարդ եմ քաղել շաղկերով,

Շորորա, Անուե, ջան, շորորա:

Վեր եմ զբրել մաղկերով.

Անուեի շորորով ես կորայ:

Մի ջուխդ շամամ եմ կորցրել,

Շորորա, Անուե, ջան, շորորա:

Իրա կանաչ թաղկերով:

Անուեի շորորով ես կորայ:

7. Դ.

ՓԱԹՊԱՐ

Հո՛ւլ, հո՛ւլ, հո՛ւլ լինի

Եարիս տունը ծո՛ւլ լինի.

Թո՛ղ, քո՛ղ, քո՛ղ լինի,

Եարքս քամարով լինի:

Դե՛ զանե՛հ, զանե՛հ, հողը հանե՛հ,

Մե՛ր քե՛նամու դողը հանե՛հ:

Ծաղիկ և ծաղկանց միջին ,

Հո՛վ, հո՛վ, հո՛վ լինի,

Մի հատ և աղջկանց միջին .

Եարիս տունը ծո՛վ լինի.

Եա՛ր ինձ պարզերես արա ,

Թո՛ղ, քո՛ղ, քո՛ղ լինի,

Իմ ընկեր մարդկանց միջին :

Եարս քամարով լինի:

Դե՛, զանեք, զանեք, հողը հանեք,

Մեր քնամու դողը հանեք:

Արի մի փաթպար խաղանք ,

Տընկող մընանք չը կաղանք .

Հարսանիքիդ ալիւրը

Մուղնու ուխտեց փող աղանք :

Իրար հետ բազը զընանք ,

Ուտենք , խմենք , լիսնանք ,

Թըշնամու աչքը հանենք ,

Մեր Աստղծուց գոհանանք :

ՄԱՍՆ Բ .

1. Ա .

ԳՈՒԹԱՆԵՐԳ ՎԱՐԱՆԴԱՅԻ

Զի՛դ տու , քաշի՛ , ա՛յ հզը ,
Ա՛րա , հօ՛ , հօ՛ , ա՛րա , հօ՛ .

Լուծըդ մաշի , ա՛յ հզը .
Ա՛րա , հօ՛ , հօ՛ , ա՛րա , հօ՛ :

Աստուած պահէ քու տէրը ,
Ա՛րա , հօ՛ , հօ՛ , ա՛րա , հօ՛ ,

Մինն էլ տաշի , ա՛յ հզը :
Ա՛րա , հօ՛ , հօ՛ , ա՛րա , հօ՛ :

Մեր գութանը օղած ա ,
Եղանց ուսը նօթած ա .
Վարէ՛ վարը , ա՛յ գութան ,
Հազիւ խոփը դօղած ա :

Շողքըն ընկաւ ծըմակին ,
Աստուած կը տայ մըշակին .
Մուր գութանը ծիր գնաց ,
Տէր - մըշակը քստակին :

Սերմէ՛ , սերմէ՛ , ա՛յ մըշակ ,
Սո՛ւրբ ա , սո՛ւրբ ա քու փեշակ .
Մինը հազա՛ր տուր , Աստուած ,
Քեզ ձէն կը տան տէր - մըշակ :

1. Բ.

ՔԱՂԶԱՆԵՐԳ.

Քաղհանն կանեմ հօ՛րս քաղով ,

Եւր, նայ, նայ, նայ, նայ, նայ, նայ,

Տողմա կեփեմ թիբարով ,

Սոնա եւրբմ, նայ, նայ.

Աչնան անի լաւ օրեր ,

Եւր, նայ, նայ, նայ, նայ, նայ,

Բամսրակ քաղեմ նուբարով :

Սոնա եւրբմ, նայ, նայ:

2. Ա.

ԳԵՂՋԿԱԿԱՆ ՍԻՐԵՐԳ.

Կուժն տուայ, կտայ սարը,
Ձը գլտայ ֆիլան հարը,
Ֆիլան հարը ինձ տըւէք,
Ձը քաշեմ ահ ու գարը:

Մեծ սարի հովին մեռնեմ,
Շէկ տըղի բոյին մեռնեմ.
Մի տարի ա չեմ տեսել,—
Տեսնողի աչքին մեռնեմ:

Բըլբուլը գարի վերայ,
Խնձորը սարի վերայ,
Սիրած սիրածի տային,
Ձոր գետնին՝ քարի վերայ:

2. Բ.

ԳԵՂՋԿԱԿԱՆ ՍԻՐԵՐԳ.

Սարէն ելաւ երկու մուխ ,
Բոյիդ մեռնեմ ,

Մինը հանդ ա , մինը ծուխ .
Սոյիդ մեռնեմ .

Երկու սիրուն երեսց ,
Բոյիդ մեռնեմ ,

Մինը շէկ ա , մինը թուխ :
Սոյիդ մեռնեմ :

Իմ հարն է չատ խորտաիկ ,
Աչքերը նուան հատիկ .
Աստուած սիրէք , աղբըրաիք ,
Ինձ տարէք հարիս մօտիկ :

2. Գ.

ԳԵՂՋԿԱԿԱՆ ՍԻՐԵՐԳ

Գընա՛ , գընա՛ , հետիւղ եմ՝ ,

Հա՛ , հա՛ , հա՛ , հա՛ , հա՛ , հա՛ , հա՛ .

Սարիւնօ , եա՛ր ջան ,

Եարիւնօ , եա՛ր ջան .

Կարմիր խնձոր դօտիւղ եմ՝ ,

Հա՛ , եարիւնօ , եար ջան ,

Սարիւնօ եա՛ր ջան :

Դու ինձ էս տեղ չես թողնի՛ ,

Որ տեղ երթաս մօտիւղ եմ :

Ապարանը քարոտ ա՛ ,

Սիրուն կանաչ արօտ ա՛ .

Ուղիւղ եօթը տարի ա՛ ,

Քոյրն աղբօրը կարօտ ա :

3.

ԱՆՏՈՒՆԻ

Սիրտըս նման է էն փղած տըներ,—
Պատրեր գերաններ, խախտեր է սըներ .
Բուն պիտի դընեն մէջ վայրի հաւքեր .
Երթամ՝ ձի թալեմ էն երման գետեր .
Ընիմ ձըկներու ձագերացըն կեր :

Ա՛յ, so լա՛ն սընաւեր:

Սէ ծով մ'եմ տես , սպտակն էր բոլոր .
Ալին կը գարնէր , չէր խառնի յիրոր .
Էն ո՞րն է տես մէկ ծովն երկթաւոր,—
Անտունի պիտան է պըղտոր ու մոլոր :
Ա՛խ , իսկի մի՞ լնիք սըրտիք սեւաւոր :

Ա՛յ, so լա՛ն սընաւեր:

4. Ա.

ԴՐԺՈՒԱԾ ՍԷՐ

Գարունն ա, ձիւնն ա արեւ,

Վա՛յ, լե, լե, վա՛յ, լե, լե,

Վա՛յ, լե, լե, լե, լե.

Իմ եարնն ա ինձնից սառել :

Ա՛խ, չորնա՛յ, վա՛խ, ա՛յ եար,

Չար մարդու լեզուն:

Քամին վրչում ա պաղ պաղ,

Լերդ ու թռքս անում ա զաղ :

Եա՛ր, ինձ բէմութատ արիւր,—

Սէրըդ ինձնէ զատ արիւր :

4. Բ.

ՅԱՆԴԻՄԱՆՈՒԹԻՒՆ

Կայնել ևս , կանչում էլ չես ,

Եւր ,

Քոյէդ ամանչում էլ չես ,

Եւր ,

Եւր , նալ , նալ , նալ , նալ , նալ .

Նալ , նալ , նալ , նալ , նալ , նալ .

Եկար կըշտովս անց կացար ,

Եւր ,

Տէր ևս , ճանանչում էլ չես :

Եւր ,

Սև ամպը սարի գլխին ,

Կաքաւը քարի գլխին .

Ձէ , իրար խօսք ենք տըւել .

Էն բարձր դարի գլխին :

4. Գ.

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՊԱՐԵՐԳ.

(Ծաղրերգ.)

Խումար պառկե երեսրաց ,

Հո՛ւպ, հո՛ւպ, հոպպրսա՛, դըմբա՛.

Դեղին կարպետ , բըմբուլ բարձ :

Հո՛ւպ, հո՛ւպ, հոպպրսա՛, դըմբա՛,

Հե՛յ, հե՛յ, լա՛ւն է. հե՛յ, հե՛յ, լա՛ւն է,

Հե՛յ, հե՛յ, լա՛ւն է, հե՛յ, հե՛յ, լա՛ւնէ:

Անուշ քընէ երես բաց ,

Սահակն եկաւ խելք զընաց :

Հաջոնց կալը բոլորապար ,

Խումար մէջը կը խաղար :

Ծամեր թալուկ իւր յետե ,

Կը թըռվըռէր շատ թեթե :

«Հաստա՛տ մընայ մեր հաջին ,

Որ պահէ մեր նոր փեփին» :

Գարնան բացուաւ նոր լալա ,

Խումար բերաւ ջուխտ բալա :

Աչքըդ լոյս , հաջի աղա ,

Թուռներուդ հալաւ աղա :

5. Ա.

ԹԵՒ ՊԱՐ

Սարը սարի նման չէ ,

Հօ՛յ, օրօ՛ր, աղիւնօ,

Քարը քարի նման չէ .

Հօ՛յ, օրօ՛ր, աղիւնօ,

Հարսն ու աղջիկ չառ տեսայ ,

Հօ՛յ, օրօ՛ր, աղիւնօ,

Մէկն իմ հարկն նման չէ :

Հօ՛յ, օրօ՛ր, աղիւնօ,

5. Բ.

ԹԸՌՆՈՑԻ ՊԱՐ

Սո՛նա եա՛ր, Սո՛նա եա՛ր,
Սո՛նա սիրուն, Սո՛նա եա՛ր:

Վարդապետը գալիս ա ,
Սո՛նա եա՛ր, Սո՛նա եա՛ր,

Ծաղիկը ցընծալիս ա .
Սո՛նա սիրուն, Սո՛նա եա՛ր.

Այ գիւլում կանչող աղջիկ ,
Սո՛նա եա՛ր, Սո՛նա եա՛ր,

Ջէնդը ծղվըլալիս ա :
Սո՛նա սիրուն, Սո՛նա եա՛ր:

6.

ԳՈՒԹԱՆԵՐԳ ԼՕՒՈՒԱՅ ԳԱԻԱՌԻ

Հօ:—

Օրհնեալ է Աստուած ,

Յիշեալ է Աստուած :

Հօ, հօ, եօ - ւ, հօ հօ հօ, հօ, հօ.

Պռե՛րե, գոմե, հօ, հօյ, եօ - ւ.

Ա՛ն, հա՛ գոմե, հօ, հօյ, եօ - ւ.

Տա՛ր, հա՛ գոմե, հօ, հօյ, եօ:

Հուր լուսացաւ ,

Հա՛, հա՛,

Փա՛նք քեզ, Տե՛ր.

Բարին շատացաւ :

Հե, հե՛, հե՛, հե՛, հօ, հօյ.

եօ - ւ, հօ, հօ, հօ, հօ, հօ.

Պռե՛րե, գոմե, հօ, հօյ, եօ - ւ,

Ա՛ն, հա՛ գոմե, հօ, հօյ, եօ - ւ.

Տա՛ր, հա՛ գոմե, հօ, հօյ, եօ:

Աղօթեալ լուսացաւ ,

Հա՛, հա՛,

Փա՛նք քեզ, փա՛նք.

Մեր ժամը լրացաւ :

Հե, հե՛, հե՛, հե՛, օ. հօյ,

եօ - ւ, հօ, հօ, հօ, հօ, հօ.

Պռե՛րե, գոմե, հօ, հօյ, եօ - ւ.

Ա՛ն, հա՛ գովե՛, հօ՛, հօ՛յ, եօ՛ - ա՛.

Տա՛ր հա՛ գովե՛, հօ՛, հօ՛յ, եօ՛.

Պո՛ւրէ, ջա՛ն, հօ՛, պո՛ւրօ, հօ՛, պո՛ւրէ, ջա՛ն-
Հօնօլայ, հօնօլայ, քէ՛ պուրբան.

Շի՛մալ ջան, հօնօլայ, քէ՛ մեռնիմ.

Լա՛շին ջան, հօնօլայ, հօնօլայ, հօնօլօ:

Եղնարած քրնի,

Հա՛, հա՛.

Վե՛ր կաղեփ, գութանուր,

Գութանը քանի:

Հէ՛, հէ՛, հէ՛, հէ՛, օ՛, հօ՛յ,

եօ՛ - ա, հօ՛, հօ՛, հօ՛, հօ՛, հօ՛.

Պո՛ւրէ, գովե՛, հօ՛ հօ՛յ, եօ՛ - ա՛,

Ա՛ն, հա՛ գովե՛, հօ՛ հօ՛յ, եօ՛ - ա՛.

Տա՛ր, հա՛ գովե՛, հօ՛, հօ՛յ, եօ՛:

Պո՛ւրէ, ջա՛ն, հօ՛ պո՛ւրօ, հօ՛, պո՛ւրէ, ջա՛ն-
Հօնօլայ, հօնօլայ, քէ՛ պուրբան.

Շի՛մալ ջան, հօնօլայ, քէ՛ մեռնիմ.

Լա՛շին ջան, հօնօլայ, հօնօլայ, հօնօլօ:

Գալիս, գալիս է,

Հա՛, հա՛.

Այ, հըլլը՛ս, հըլլը՛ս,

Այլ լալիս է.

Հէ՛ հէ՛, հէ՛, հէ՛, օ՛, հօ՛յ,

եօ՛ - ա. հօ՛, հօ՛, հօ՛, հօ՛, հօ՛.

Պո՛ւրէ, գովե՛. հօ՛, հօ՛յ, եօ՛ - ա՛.

Ան, հա՛ գովեա, հօ՛, հօ՛յ, եօ՛ - ա.

Տա՛ր, հա՛ գովեա, հօ՛, հօ՛յ, եօ՛:

Հօ՛յ, դո՛ւ ելաւ, հօ՛, ա՛,

Հօ՛յ, դո՛ւ ելաւ, հօ՛, ա՛,

Հօ՛յ, դո՛ւ ելաւ, հօ՛, ա՛.

Հօռօ, հօռօ, հօռօ, հօռօ, հօռօ,

Հօռօ, հօռօ, հօռօ, հօռօ, հօռօ, հօռօ,

Հօռօ, հօռօ, հօռօ, հօռօ, հօռօ,

Հօռօ, հօռօ, հօռօ, հօռօ, հօռօ, հօռօ.

Հօ՛յ, ռա՛ւել ա, հօ՛, ա՛,

Հօ՛յ, ռա՛ւել ա, հօ՛, ա՛,

Հօ՛յ, ռաւել ա, հօ՛, ա՛.

Հօռօ, հօռօ, հօռօ, հօռօ, հօռօ,

Հօռօ, հօռօ, հօռօ, հօռօ, հօռօ, հօռօ,

Հօռօ, հօռօ, հօռօ, հօռօ, հօռօ,

Հօռօ, հօռօ, հօռօ, հօռօ, հօռօ, հօռօ:

Հօ՛, դո՛ւ ելաւ, հօ՛:

Օրհնեա՛լ է Աստուած ,

Յիշեա՛լ է Աստուած :

Մաճկալը մաճին ,

Այ հորեւոր,

Օղերն ականջին :

Հօտաղն է լալի ,
Քեի՛ , ա՛յ լալիկ հօտաղ ,
Միջակն է գալի :
Վարենք՝ շատանայ ,
Տո՛կան ջան ,
Տէրն ուրախանայ :
Թա՛փ տուր՝ թե արա ,
Ա՛յ խոփ ու ձեւիչ ,
Շուռ տուր՝ սե՛ւ արա :
Ե ալլն . . . :

7 .

ՍԻՓԱՆԱՅ ՔԱԶԵՐ

Քալիեզ .

Լօ՛ , լօ՛ , լօ՛ : Սէգ Սիփանայ սարի վերան
Կըտրիճներ շտապով գալիս են միանում .
Այնտեղ անա՛ն որդիք , անյաղթ բարձր լերան ,
Զէնք ու զրահի են ընթանում :

Ինչո՞ւ վառւում են , զինւում ,
Սանձակոծ ձի հեծնում անհամբեր ,
Վառ արիւն է նոցա քաջ սրտի մէջ եռում ,

Թըռչում, անցում են ամպեր,
 Քան Սիփանայ պինդ քամին,
 Սըլանում են զէպ ի ցած,
 Դաշտի մէջ է թշնամին,
 Նա է վառում նորա վրէժն անմոռայ:
 Գազանաբար վառթար թըշնամին,
 Հատու սուսերը հանել,
 Հայ իշխանին է սպանել,
 Այս է վառում քաջերին:

Հայ որեարն էլ ոտի կանգնած՝
 Այժմ թշնամուն մահու, մարտի է կանչում,
 Մեծ վրէժ արեան վրէժ է նա պահանջում.
 Եւ թըշնամին պարտըւած,
 Թողնում, փախչում սարէ սար,
 Յետ է ձգում մեծ աւար:

Արիւն թափեցին, փոխանակ արեան՝
 Արիւն քամեց ծարաւի սուսեր,
 Սուրը յագեցաւ, յետ զրին պատեան,
 Ելնում են հիմայ սէգ Սիփանն ի վեր:
 Սէգ Սիփանայ կանաչ գլխին
 Հայ քաջերն անում են մեծ խնդում
 Եւ ամպերի թանձրութեան միջին
 Հըսկայ Սիփանն ամբողջ թընդում.
 «Էլ մօտ չեն գայ մեզ թշնամիք,
 Սուր տեսան մեր պողպատիկ»:

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ՄԱՍՆ Ա.

1. Կարեղ և Սայեղ.

Երկուքէն մինչեւ ութաձայն երկսեռ խումբ և մեներգ՝ Պ. Հ. Ս.

2. ա. Հօ՛յ, նազան իմ.

Եռաձայն արական խումբ.

բ. Փափուրի.

Քառաձայն երկսեռ խումբ.

3. Մոկաց Միրզա.

Մեներգ դաշնակով՝ Կ. Վ.

4. ա. Առատօտուն բարի լուս.

Մեներգ՝ Պ. Հ. Ս. և հնգաձայն երկսեռ խումբ.

բ. Արեւը կայնե կէսօր.

Քառաձայն երկսեռ խումբ.

5. ա. Հինգ էծ ունիմ.

Հնգաձայն երկսեռ խումբ.

բ. Զա՛ր, զբնգը.

Քառաձայն երկսեռ խումբ.

6. Արօր և աստղ.

Մեներգ դաշնակով՝ Կ. Վ.

7. ա. Ալագեազ սարն ամպել ա.

Եռաձայն իգ. փոքր խումբ.

բ. Մեք դրանք խնկի ծառ.

Հնգաձայն իգական խումբ.

գ. Շորորա. Անուգ.

Քառաձայն երկսեռ խումբ.

դ. Հով, հով, հով լինի.

Հնգաձայն երկսեռ խումբ և մեներգ՝ Կ. Վ.

ԾԱՆՈԹ. Յայտագրիս բոլոր երգերը գրի առել և դաշնակել է Կոմիտաս Վարդապետ :

ՄԱՍՆ Բ.

1. ա. Զի՛ց տու, քա՛ցի, ա՛յ եզր. բ. Քաղիան կանեմ.	Քառածայն երկսեռ խումբ. Վեցածայն երկսեռ խումբ.
2. ա. Կումն առայ, ելայ սարբ. բ. Սարէն ելաւ երկու մութ. գ. Գնա՛, գնա՛, եկիդ եմ.	Քառածայն երկսեռ խումբ. Վեցածայն երկսեռ խումբ. Վեցածայն երկսեռ խումբ.
3. Անտունի.	Մենեքդ զաշնակով՝ Կ. Վ.
4. ա. Գարուն ա, ձիւն ա արեղ. Եռածայն եւ վեցածայն երկսեռ խումբ. բ. Կայնիկ ես, կանչում էլ չես. գ. Խումար. Երկնայն իզական եւ վեցածայն երկսեռ խումբ.	
5. ա. Սարբ սարի նման չէ. բ. Սոնա.	Քառածայն երկսեռ խումբ. Վեցածայն երկսեռ խումբ.
6. Գուքաներդ.	Մենեքդ զաշնակով՝ Կ. Վ.
7. Սիփանայ քաջեր.	Քառածայն երկսեռ խումբ.

Իւրաքանչիւր երգի կազմութիւնը—քանութեղծութիւնը, եղանակը եւ դաճաւորումը — նախ պէ՛տ է մի առ մի վերլուծել. **Կամփսաս Վարդապետ**:

ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎՈՅ ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԱՆԴԱՄՔ

ՀԱՍՏԱՏԵԼԻԺ

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱՆՈՅԻՆ

ՏԵԱՐՔ

ԱՐԱՄ ՀԱԼԱՃԵԱՆ

ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՒՐ ՀԱՐԷՆՅ

ԱՐՄԷՆ ԱՐՄԷՆԵԱՆ

ԵԳՈՒԱՐԴ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ

ՄԱՐԹԷՆ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՄԱՐՏԻԿ ԷՆՔՍԷՐՃԵԱՆ

ՍԻՍԱԿ ԱՇՃԵԱՆ

Տօ՛վ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

